

دارالفنون

ادبیات و فلسفه و تاریخ و جغرافیا و ادبیات

فلسفه ، اجتماعیات ، تاریخ ، جغرافیا ، ادبیات

ایک آبدہ بر نشر اولنور

مدرجات :

- تورک دیلنه کوره قبل التاریخ تورکک [نجیب عاصم بک]
- تاریخ قدیمده مذکور اسماء اساطیریہ نک اشتقاقی حقنده انتقادی مسامره ادبیہ .. [فاضل نظمی بک]
- اجتماعیات ، معاصر حیات و بویوک آدمیر (مابعد) [محمد عزت بک]
- کتابیات ، چینده و آوروپاده حیات مسئلہ سی [م ع]
- اجتماعیات تدقیقاتنده مختلف تمایلر [حلمی ضیا]
- فلسفه و تاریخ مجموعہ لری [ح . ض]

شرزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعہ سی
۱۳۳۹-۱۹۲۳

شرزاده باشی

تورك دىيئه كوره

قبل التاريخ نوركلك

يكيدين يارمغه باشلا ديغمز «تورك تاريخى» تورك ملتك سر كذشتدن عبارت اوله جقدره .
وقعه لرك سبيلرني تدقيق ايله قانونلرني تعيينه چالیشان «فلسفه تاريخ» اصوللري تأسس
ايتد كدن صوكره تاريخك استقرائي علملر صيره نه كيرديكي معلومدر . فقط تورك ملتق
كبي اسكي ، هر طرفه قول صالمش ، بر چوق ملتله تماسلرده بولمش تاريخنى كنديسى
يازده مامش اولان برمليك تاريخنى عصر ك تلقيسنه كورد وجوده كتيره ييلمك اولدجه كوچ
برائش اولسه كر كدر . فى الحقيقه چين ، هند ، ايران ، موغول ، كورجى ، ارمنى ، اسلام ،
اسلاو ، ژرمن ، روم ولاتين ديللر نده يازلمش اثرلري باشدن باشه تدقيق ومقاييسه ايدرك
مثبت بر نتيجه الده ايتك قولاي دكلدر . بو كوچلك دائما كوز او كنده طوتلقله برابر
ايلريده دهها ايللري يازيلنجيه قدر كوچمرك يتديكي مرتبه ده بر اثر وجوده كتيرمكله
اكتفايه مجبوريت واردر .

ملى وادبى تاريخمى ماھان هجرتندن باشلامق زعمنده حالا ثبات ايدنلري بوندن اول
نشر ايتديكمز تاريخ الزام ايدمدى ديلمزده ايلك دفعه وجوده كتيريان اوتورك تاريخى
حقلى ، حقسنر - بلكه ده اكثر يا حقلى - تعريضلره دوچار اولدى ، فقط يازيق كه اوتارينخن
بوكونه قدر او جلده تام معناسيله بر تنقيد يازان نهده اوندن دهها مكملنى طبع ايتديره
كوريلهمدى . ايسته بوندن دولاي تورك تاريخمى دهها چوق وقتلر متبعلره مرجع وماخذ
خدمتى كورمكده دوام ايدجكدر .

بز عثمانلير تاريخ مليمى سليمان شاهدن باشلا ديغمز كبي اوتوده بللى باشلى حكومتلر ،
ايمپراطورلقلر تشكيل ايدلرده تاريخلرني او دولتك مؤسسى اولان زاتدن باشلامشلر ،
كليتي براقوب نظرلرني جزؤه حصر ايتمشلردر . سووك تكييلر ، سلجوقيلر ، فلانلر كبي .

عمومي تورك تاريخي وجوده كتيملك ايستلديكي زمان نقطه نظر دكشمك، مسئله يي علمي بر صورتله تدقيق ايتك اقضا ايدر . بونك ايچون ده ايلك او كجه بو عمومي تاريخي دورلره آيرمق كرك . بو خصوصده زمانز عثمانلي مورخلري مختلف مبدائل قبول ايدبيورلر . بز اثر مزده شوصورتى مناسب كوريورز : مباديدن توركار آراسنده اسلاميتك انتشارينه قدر قرون اولي ، او دوردن استانبول فتحنه قدر قرون وسطى ، تنظيمات خيره اعلاننه قدر قرون اخيره ، اوندن صوكرده عصر حاضر در .

واقعاً بو تقسيم همان همان اوروپا ليلر جهده قبول ايدلمش در فقط تاريخي تدقيق ايديله جك اولان برملتك حيات اجتماعيه سنده وقوعه كله جك اولان تحولاته كوره بر تقسيم يوروتلك دها مناسب اوله جنى نظريه سي شو تقسيمى چور و تمش اولديغى . زمانده كنديمزي قدما پرستك شبهه سي آلنه آتشدر . نه ياپه لم كه كوز او كنده بولنان تورك حيات اجتماعيه سي باشقه بر تقسيمه مساعده ايتيور . مثلاً تورك قرون وسطاسنك جنكيزك موغول ايمپراطورلغى تأسيس ايله تورك وحدت مليه سنى وجوده كتيرمه سي ، تورك لسان وادبياتنه بر موقع ويرلمه سي تاريخ عمومى مزده مهم بر فصل آچديغنه شبهه يوقدر . فقط او قدر معموره لريقه رق وجوده كتيريلن او انقلاب ملتك حيات اجتماعيه سنى قرون وسطادن يوقارى چيقارامادى ، حقى او تاثيرنى جوجى و چغتاي اولوسلري اوزرنده ، يعنى تام موغول فكري حكم سورده يرلرده آناطوليدنه اولديغى قدرده كوسه ترمدى . تيمورك ظهورى ده واقعاً تورك عالنده مهم بروجده در . بوده موغوللرك تضيقيله ، اهليله اسلاميته عارض اولان ضعفى كيدرملك ، اسلامى قوتلشديرملك كى بر نتيجه ويردى . بناء عليه بزي بنه قرون وسطايه باغلادى . استانبول فتحنه كلنجه بوده اوروپاده اولديغى كى بزي بردوره تجده (renaissance) كوتورمدى . شيخلر ، خواجالر ، يابانچى عالمر اله ويريلن تربيه اجتماعيه دن تورك بر فائده كوردمدى . حقى چاندارايلرك اسقاطيله حيات سياسيه بيله ياد اللره ، ا كثر يا مهتديلره تسليم ايدلدى . بيزانسه ده بولنان دارالفنون قاپا لدى ، مدرسلرى اوروپايه قاچيرلدى . لاتينجه ، روجه بيلدكلرى ادعا اولان ايكنجى سلطان محمد ايله قانونى سليمان خلقى آوروپا قلاسيكلرينه ترغيب ايتسه لردي ، رغبت اوله ماسده مثلاً فاتح دارالفنونك نقاسنه ، سليمان قانونى ايسه تكرر احياسنه كوز يومسه لردي بزده اوروپا ايله ات باشى برابر اولور ، بحق قرون اخيره ده كچه ييلر ايدك . بو بويلا اولمقله برابر استانبول فتحنى توركار ايچون ده قرون اخيره مزه مبداء اتخاذه تكليف ز بك ده بوشنه دكل . او تاريخدن اعتباراً ادبيان مزده

عجم دهاسی بینه غالب اولمقله برابر لسانه بر انکشاف ، کلمش ، تورک طرز معماریسینده بنا وجوده کتیرلمش [۱] ، کندیمزه خاص بر معماری طوغمش ، شهرلرده مدنیت حیاتی یوکسلمشدر . بو حال غریبه اولدینی قدر شرقدهده هراتده حسین بایقرا و علی شیرنوائی نك ، اولوغ بکک و هندستانده سلطان بابرک حمایه و بالفعل اشتراکله کندینی کوسترمشدر . ایشته بزه کوره طوقوزنجی عصرده باسلایان تورک قرون اخیردهسی عثمانلی ایلنده تنظیمات خیریه ایله قاپانه رق بینه حالمزه کوره بر عصر حاضر تاریخی باشلادی و قزان ایله قریم و قافقاسیه یهده سرایت ایتدی . جهان حربنک نتیجهسی درین بر او یقویه دالمش اولان تورکلی اویارمق تورکیاده سلطنت فردیانی الغا ایله یرینه ملی سلطنتی اقامه ایلدی . دیگر ایللرده بولیان تورکاردهده انتباه وجوده کلدی .

کسیرمک ممکن دکلدر ؛ یالکیز محقق برشی وارسه اوده اوروپا نك حقیقی مدنیتی مملکتهمزده قبول و تطبیق ایتمکله قورتیله بیله جکمزددر .

معلومدرکه تورکلی بشریتک ، اورال و آلتای ، ویا « تورانی » دینیلن عرقی ایچنده اک بویوکی واک زیاده تاریخی وقعه لر احداث ایدنی در ؛ حرث اعتباریلهده ماجار و فینلردن صوکره اک ایلری کیدنیدر . فینلرک اسوچه کی فاضل بر ملتله یاشامق ، ماجارلرک اوروپا نك کوبکنده یرلشمک ، آسیادن علاقه لرینی کسمک کی کوزل بر طالع مظهریتلری بو کونکی تر قیلرینی موجب اولمشدر . آسیا تأثیراتندن کندیلرینی آله میانلر ایسه درجه درجه کیری قالمشدر . بز بونلرک متوسطی بز .

توران عرقنک بشیکی ، مرکزی بویوک آلتای ایله ساییان Sayan داغلری و آلتای سله سیله اوبی Obi و ایرتیش نهرلری آراسینده کی کنیدن بوز قیر Stèpe اولمشدر . ایشته تورکلی ، فینلر ، اوغرلر ، ساموئیدلر بورادن مختلف استقامتلر تعقیب ایله شمدی بولندقلری یرلره طاغیلمشلرددر .

تورانیلر ، توران زمینده کچبردکلری عصرلر ایجابی اوله رق محیطلرندن متأثر اولمشلر و بونی حالا قسماً محافظه ایتمکده بولنمشلرددر .

تورانیلر بشیکی اولان بو بوز قیر سرت براقلیمه مالک اولمقله برابر پک و تلاق و صولاق اولدیغندن مرد انسانلر ، طایاقلی آت و دوه لر یتشدیرمشدر .

[۱] طوسون بک تاریخنده فاتحک ایران طرزنده چینلی کوشکی و مقابلنده شمدی موزه بناسنک یرندهده تورک اصولنده برکوشک یاپدیردیغنی سویلیور . فی الواقع اوراده کوشکک انقاضی بولنمشدر .

كرك اقلیمك سرتلكی و كركسە نفوسك چوغالمەسىلە نفوذى آرتان برقیلەنك تصدیقیە بورادن چكلمك ، باشقە دیارلرە كیتمك تعیر معروفنجه « كوچ » ایتك ضرورتی حاصل اولور . بوضورتك نەزمان باشلادیغنی بزە تاریخ كوسترمیور ایسەدە یاقین عصرلرە قدر دوام ایتدیكنی بیلورز .

ایلك اوكجهلری توركلرك اشغال ایلدكلری ساحه شرق شمالیدە سیریانك منتهاسنە ، شمالدە فینلرك اوطوردقلری یرە ، غربدە ویستول نهرینه ، غرب جنوبیدە قرەدە كز ، قافقاسیا ، آذربایجان ، آناتولی و عراقه ، جنوبدە ایران ، بام دنیا دنیلن پامیر ، تبت (توبوت) یاایلارلیه هیمالایا ، هند و كوش طاغلری وموغولستانك جنوبنە ، شرق جنوبیدە سدچینە ، مرقەدە پچیلی كورفزی ایله قورە یاریم آطەسنە قدر اوزانیوردی . صوكرەلری توركلر ایتالیا و افریقایە قدرە اوزانمشلردر .

فقط اصل آنا بوزقیردن نە سبیلە چیققدقلردن صرف نظرله هانكی یوللری تعقیب ایلدكلرنی بیلیمە من ایحاب ایدر . خریطە یە باقیلدیغنی وقت اصل آنا توران بوزقیرنە بیتیشك برطاقم بوزقیرلر بولندیغنی كوریلور . ایشتە بولردن شمالدە بولنان سایان انكلردن سیریا ایچریلرینە قدر كیدر . تورانیلر سیریا یە ایشتە بو قپودن كیردیلر آنا بوزقیرنك شرقە اوزانان قولى مائلهلی برصیوان شكندەدر . تورانیلر ایشتە بو یولدن چینە آقارلردی . اك بویوك استطاله غرب جهتندەدر ؛ بوندن طولانی اك چوق ودواملی « كوچ - مهاجرت » بو طرفە اولدی .

غربە كوچ کیفیتى ایكى یولدن اولور ایدی . بریسی چینلیلرك « پە - لو Pé - Lou » دیدكلری یولدر كه تیەن - شان طاغلرینك شمالندن ، بوكونكى چونغاریه دن كچەرك « ایلی » نهری وادیسنە ، اورادن دە سیحونك صاغ ساحلی تعقیب ایله آطەلرینك چوقلغندن طولانی ، (آرال) دیدیكمز كولك شمالندن كچوب روسیە ایچریلرینە ، طونە آغزینە ، قارپات سلسلەنە طایانور .

چینلیلرك « نان - لو Nan - Lou » دیدكلری جنوب یولی ایسە یینە قیاشان ، جنوبندن ، كاشغر جوارندن كچەرك سەند ، خوارزم ، ایران ، مدیا و بورادن آذربایجان ، آناتولی ایچریسندن بوغاز ایچنە ویاخود فرات و دجلە یی تعقیباً سوریە و عراقه طایانور .

تورانیلردن غربە كوچنلرك شمال یولی تعقیب ایدیشلرینە سبب عوامل محیط اولمشدر ، دینە بیلور . واقعا د تیەن - شاندىن اورال نهرینە قدر اوزانان بوزقیر بالنسبە فقیر اولدیغندن

بورادن فرصت دوشد کجه ، دها دوغریسی کندیلرنده قدرت کورد کجه بالطبع روسیه نك جنوبه ، زنکین یرلره آقشلردر ایشته آوروپای صارصان هون و آوارلر بویولدن آقشلردی . غرب پولی ده قولایلقجه شمالدن فرقسزدر ؛ فقط بونك اورتہ سنده بولن ان ایران یایلاسی متمدن وقوتلی بر حکومت الدد بولند کجه توران آقینه قارشی طورمش ایدی . واقعا ازمنه متقدمده تورانیلر بویولی زورلایوب کچریلرسده ساسانیانك زوالندن صوکره او کوچلک نسبة خفیفا مشدر . تورانیلر ایچون اك طالعسر کوچ شاهه اولانیدر . بویولی تعقیب ایله سیبریاه کیدنلر ابتدا سیریا اورمانلرینه یرلشهرک اسکی یاساییشلرنده دوام ایده بیلدیلرسده صوکرده کوردکلری تضییق اوزریه (توندرا) لره قدر کیمکه مجبور اولانلر حیاتلرینی دکیشدیر مشلردر . فی الحقیقه آرقه دن یاقونلرک تضییقنه معروض قالان طونکغوزلر دها زیاده شاهه چکلمکه مجبور اولمش ، بونلرده چو قجیلر اوستته چوللانهرق دها یوقاری سورمشدر .

بوزقیرلرده یاسامق ایچون انسانلره آت ، قویون ، سوری کبی شیلر نصل لازم ایسه خلق آراسنده نظام وانتظامی محافظه ایچون بابلق خدمتی کوره چک نفوذ صاحبی بر کیمسه یه احتیاج واردر . ایشته بو احتیاج پدر شاهی ، بااجانی بر ریسه اطاعتی تولید ایتمش و کیده رک اونی بر الفت شکنه کتیرمشدی . حالا بر خانه اطاعتی وجیهه بیلورلر . نصل که ماجارلرده «آپوستولیک» بر قراله تبعیتی صوک حربه قدر ضروری بولیورلردی . علی العموم تورانیلرک مهاجرتی نه زمان باشلادیغنی تاریخ بزه کوستردمیور . مشهور ماجار علم لسان اربابندن هونفالوی فین ، اوغرو تورک دیللرینی تدقیق ایله بواوچ عسرق دیللرنده یدی یه قدر صابی اسملرینک مشترک اولدیغنی کورمش و ایشته بو قدر صابی ایله احتیاجات حیاتیه لرینی ادا ایدد چک ابتدائی بر حالده ایکن برابر بولنوب صوکره آیرلقلرینی وبومها جرتده جنوب یولنی طوته رق شمالی ایرانندن مدیایه کچد کدن صوکره اوراده آیریلهرق بر قسمی جنوبه کیدوب Alam Elame و سومیر Soumir حکومتلرینی تأسیس ایتمش دیکری آنا تولید هیت حکومتی وجوده کتیروب اوچنجی بر قسمی ده قافقاسیادن جنوبی روسیه یه اورادن شمیدیکی فنلاندیایه قدر شماله کیتمشدر .

اوغوز منقبه سی ده ، رکلرک حضرت ابراهیم زمانه عائد بر دورده سوریه طرفلرینه کیتدکلرینی خبر ویرمه سی تورانیلرک جنوبه ایندکلری حقنده کی فرضیه پی تأیید ایتدیکی

كبي ابوالمورخين هرودوتك مه لائخ-الان Mélanclane ديديكى قومك ده اوچنچى قسم اولديغى اكلاشيلور .

كرك تاريخ وكر كسه لسانيات عموم تورانيلىك نشئت ومهاجرتلرى هنوز قىمى بر صورتده حل ايدى جك درجه ي بولمديغى ، مقصد مزده يالكنز بر تورك تاريخى وجود كيرمكه چالشمقندن عبارت اولديغى جهته بختى بوراده قاپبورز . يالكنز شونى ده خبر ويره لم : مديانك پك اسكى بر زمانده تورانيلىر طرفدن اشغال ايدلىكى (زنداوستا) ايله شهنامه ده توران حكمدارى افراسياب ايله ايران شاهى كيجسر حكايه سى هرودوتك مديه حكمدارى آستياغ وفرس شاهى (كيروس) حكايه سنك عىنى اولماسى مديانك تا پيشداديان وكيانان سلسله لرى زمانده توران ممالكندن صايلىديغى ارباب تدقيق قبول ايدىيورلر . توركلك ابتداكى حاللى حقنده چين منابعنده كوريلن تفصيلات بالطبع تورك تاريخنه نقل ايديله جكدرد . فقط الده بولسان تورك لغتلىنه كوره بوملتك احوال ابتدائيه سنى تصور ايتمك ممكن اولديغندن بوبابده كى تدقيقاتمى شوراده تلخيص ايدىيورز . بورايه قيد ايدىيكمز احوال هنوز ايلك بر تدقيق ثمره سى اولديغى جهته تجربه نوعندن برشى اولوب تورك فولكلورى وتورك تاريخى ، على الخصوص مقاييسه لى وتاريخى توران فولكلور ولسانياتى ميدانه كلىكى زمان بو بحث عادتاً بر كتاب تشكيل ايدى جكدرد .

تورك حيات اجتماعيه سى

اك اسكى تورك وقايعنك مأخذى چين تاريخلىدر ، بوده كندىلريله اولان مناسبت جهته يازيلان فقره لردن عبارتدر . طبعى اونلرى سيردسند تورك تاريخنه نقل ايتدك ؛ فقط بوملتك تاريخى بالخاصه حيات اجتماعيه سنك تحقيق ديمك اولديغنه كوره بزده بوراده شو نقصانى تورك لغتلىرندن استفاده صورتيله تماملامايه چاليشه جغز .

تورك وبالخاصه اوغوز نىسبنامه سى اوتندن برى خلق ديلنده شايع اوله رق بطندن بطنه توارث ايدلمشدر . فقط بو اوغوز نىسبنامه سى توركلك اسلامه كيرنجه تورانه اويدىريله رق تحريف ايدلمشدر . بونى او كجه محمود كاشفرينك لغات ديوان التركنده كورىيورز . صوكره وزير رشيدالدين ده بوسلسله نامه ي ده ا زياده تحريف ايتمش ، موغوللرى توركلكله برلشدر مشدر كه نه تاريخاً ، نه ده فناً قبوله امكان يوقدر . رشيدالدين صوكره بو خطا

دوام ایدوب طور مشدر . و قعا تورات عبرانی نسـخه ده توغارمه و یونانی ترجمه ده تورکی دیه تورکری یافت اولادندن صایمش و ترتیب جغرافی به کوره بونلرک جوارنده بولسان آریلری ده کندیلرینه قرداش ایشدر . فقط فن بونی صورت قطعیه ده رد ایشکده در .

تورک دیلنده انسان : آذری (بوتاغ) - آری بودلی ، یلنکوق اوغلی - چپلاق اوغلی ، کیشی اوغلی دده آ کیلیور حتی یلنکوق اوغلی تعبیری - محمود کاشغری ، آدم علیه السلام دیه قید ایدیور . بناءً علیه تورکربافت ایله مناسبتلری بیلیمورلر ملتک آدی اولان « تورک » سوزینه کنجه بولک یا قاعده ، قانون دیمک اولان « توره » دن ، یا خود وجوده کلک ، چوغالمق معناسنه کلن « توردمک » دن اوله بیلیر ، ماجارلر و کلمه یی törük دیه تلفظلری بونی ترجیح ، مداد اولور . بر او چنجی احتمال ده « تور ، طور » کو کندن اولاسیدر که بوده وجوده کلک ، موجود کی معنایله کله بیلیر : طور مق ، اغاجک دوروغی اولنور مق بو کو کندر ؛ ذاتاً توردمک ده بو کو که ربط ایدیله بیلیر [۱]

تورک هیئت اجتماعیه سنک بدایتده قبیله رئیسک حکیمک بیلن ، نفسی تأثیرلی اولان حتی براز شاعر ، ساحر برقام و یا خرد آریاقچی اولماسی خاطره کله بیلیر . یاقین زمانه قدر استانبولده بیلله بولنان « قریه چی » لر بونک بقیه سی اوله بیلله جکی کی ، امره لر ، شیادلر عاشققلرده اوله در . اوغوز روایتجه اوغوز بویلرینک علامتلی قویان « اور یانکت ارقل » خواجه ده بویله بر ذات اولوب یالکیز مقام حکمداریدن وزارت درجه سنه ایندیرلشدر . بوتون ملتده اولدینی کی تورکلرده متعدد الله لر طاپارلر ایدی . لغتجیلرک ، قادر ، قدر دیه ترجمه ایلدکاری « اوغان » کلمه سی مسلمان تورکلر لفظه جلال مقامنده قولانمشلردر ؛ بوندن اوغانک معبود اعظم اوله رق تلقی ایلدیکی آکلاشیلیور . فی الواقع « اوغان » خالق ، « اوغل » مخلوق دیمکدر ؛ او کمق ، اوکار مق مصدرلری بزى تصدیق ایدر . اورخون کتابه سنده اوغان کلمه سی یوقدر . بوکا سبب ایسه قورقو و حرمتدر ؛ اوراده « تورک تنکریسی » دیه بنمسه نیلهرک یاد ایدیلن « تنکری » اوغان اولمیدر . ماجارلرده الله لرینی بنمسرلر « ماجار تنکریسی ! » دیرلر .

[۱] تورکک بر معناسی ده وسط ، اورته ، تمام دیمکدر . تورک اوزوم اودی تام اوزوم وقتی کچی دیمکدر .

[۲] ارقل کلمه سنده کی ارق (ایرق) لغات دیوان الترکده الکھانه والفال و اخراج الضمیر دیه تعریف

اولینور .

تنگری کلمه سینه کلنجه بونک اصلی «تاک» ، تنگری «در» ، تنک ، دنک دیمکدر که یرله کوکاک دنک کلدیکی افق مرئی دائره سندن عبارتدر . بورادن کونش ، آی وییلدیزلر طوغدیغی ، طلوع وغروب کبی حسیاتی اوقشایان ، انسانی حیرتله دوشورن حادثه لر یعنی طا که قاله جق غریبه لر کورلدیکی جهته مشرق «طاکی یری» آدینی آلمشدر. بوندن کیم بیلیر نه قدر عصر اول افق اوزرنده کوریلن حادثات جویه نیک بزم شاهدی اولدیغمزدن ده ا مختشم عجیبه لر کو- تردیکنه شبهه ایدیله من : ایشته اوموقع مختشم ومعلاده آنجق معبود اعظمه تختگاه اوله بیله جکندن ذکر مکان اراده مکین قرینه سیله اومعبوده تا کری ده دنیلمش صوکره لری اللهمک تعددی اوزرینه دیکرلرندن فرق ایدلمک ویاخود یالکیز کوکاره حاکمیتی تصور ایدلدیکی ایچون «کوک تا کریسی» دیه تلقیب ایدلمشدر . محمود کاشغری نیک روایتیجه اویغورلر مناسک عالمه «تنکر کان» دیرلرمش که بوندن ده کهنه نیک قول ایله تا کری آراسنده توسط ایتدکلری آکلاشیلیور [۱] . کوک لفظی تورکلرجه مقدس ایدی ، کندیلرینه کوک تورک دیملری ، کوک بوری کبی اسملری بوکا دالدر . تورکلر اوغان وتانکریدن ماعدا یر = یر ، سوب ، سوف = صو ، دمیر ، اوت = آتش ، قوناش ، قوناش = کونشی ده اله ایدنمشلردی .

تانگری بی سماوی تصور ایتک طبیعی ایسه ده سوب (صو) الهنه زیاده اهمیت ویرلدیکی آکلاشیلیور . اورخون کتابه لرنده : «اوزه تکیزی ، آیدق یر ، سوب ، اچم فغن قونی» جمله سندن یر و صویک «آیدوق» یعنی مقدسی ودها دوغریسی بارلاق تصور اولندیغنه حکم اولنور ؛ حال بوکه کتابه نیک دیکر بر یرنده «یر» . یاغیز صفقی ویرلدیکنه باقیلر سه قدسیت وبارلاق معناسنه اولان «آیدق» ک صویه عائد اوله جفی طبیعی کوریلور . چونکه کتابه نیک دیکر بر یرنده : تورک ایدق یری دینیلیور که بوراده یرک آیدزاق صفقی آلیشی تورک یری ، وطنی اولدیغنددر . ینه عینی کتابه ده ؛ تمغ ابدن بشده = (تاماغ) نهرینک مقدس باشنده «دینیلیور که بوده صویه وحقی منبعه قدسیت ویرلدیکنه دلالت ایدر .

صو دیدیکمز ماده نیک آیدر . «صویه چکمک» سوزی ایسه اصله چکمک دیمکدر . شو حالده بر کیمسه بی بر صویه نسبت ایتک بر صویک اثری اولدیغنی قبول ایتک دیمکدر . ینه بویه جه چو جق چولوق ده کی «چو» ده صو معناسنه در : او حالده «چولوق» «چو» کتیرن ، صوی اکیلن مزرعه «چو جق» ده اوافق جو یعنی کوچوق صوی ونسل دیمک اولور .

صوبك خلق ایلدیكى کیمسه لر ایسه « نسل » دیمك اولان أرغ = اوروق ، توخومك
محصولی اولان اوروقی یعنی بر عائله دن اورده یه ن قبیله یی تشکیل ایدر . اوغوزلرک یکریمی
دورت قبیله سنه بر پیش-یرلمش حیوانك اغلب احتمال بر طایك یکریمی دورده آریله رق هر
پارچه سنك شکلی اوغوزخانك یکریمی دورت طور وننه منسوب قبیله لره ویرلدیکی معلومدر .
بو پارچه لر « سکوک » دینیلیور که بوندنده هر قبیله نك برر صویه منسوب اولدیغی اوغوز
اونغونلرینک برر کیمك پارچه سنندن عبارت اولیوب کیمك صویه اساسی اتخاذا ایلدیکی
آ کلاسیلیور .

تورکلرک صوبی بر اله مولد کی تصور ایتدکری قبول ایلدیکی حالده صولره ،
بالخاصه بویوک نهرلره « آناه دیمه لری بک طبیعی اولور ، بوتقدیرجه بویوک نهرلره « اوکوز »
دیمه لرینک مناسبتی آ کلاسیلیور . اوکوز کله سنده کی « اوک » ، حالاقوللانديغمنز « اوکسوز » دن
آ کلاسیله جفی اوزره آناه دیمکدر ، نهایتنده کی « اوز » ایسه بر مضارعت حرفی یعنی صفت
علامتیدر ؛ شو صورتله اوکوزک معناسی « آناه طوغوران » اولور . [۱]

تورکجه ده آغیر هجالی کله لر ایریلیک و غلظته ، اینجه لیلرده رقت وخفته دلالت ایدیورلر :
صیقمق ، صیقمق ، سنیکمک ، آتمق ، اوتمک (اوته ، ایلری سوق ایتمک) ، ایتمک بونک
مثالیدر . ایشته تورکلرک مشهور اوغوز آتاسی ده نهر الهنک مذکری اولمه نی خاطر
کتیریور . [۲]

صو حیوانك اصلی اولدیغی کی مرجعی ده اولیور ؛ چونکه اولمک مصدرینک کوکی
اولان وبوتون تورک لهجه لرند مشترک اولان « eul » ویاخود صو کره دن تشکل ایدن
« heul » نم ، رطوبت دیمکدر . بناء علیه اولمک صویه منقلب اولمق ، اصلنه دونمک دیمک
اولور .

کویلرده صو توزیعنه مأمور اولان کیمسه لره « توزون » دینلیدیکی خبر ویرن محمود
کاشغری اوغوزلرده بویوکله نك عینی اولان « تویون » ک امام اولدیغی ده سویلیور که سقایه
خدمتنک قدسیته شبهه قلماز .

تورکلرک بر الهی ده دمیردر . تمورک اصلی « بناء » معناسنه کلن « تام » ، آغیز طاوانی دیمک

[۱] بو « اوک » کوکی صویک بولغندن طولایی چوق معناسنه اولان اوکوش ، یوکوش
صفتلرینی تولید ایتدیکی کی سودینک بولغی ویاچته سنک بویوکله کی حسیله ده اوکوزده عام اولمشر .
[۲] « اوغوز نامه » نام اثرمه مراجعت .

اولان تاماق ، داماق كملرینه نظراً «متانت وقوت» ديمكدر . واقعا توركلر كې قىلچى
 اتمكيله ياشامغه مجبور اولان ملتلك قوت علامتى اولان دميرى تقدیس ايتمه لرى ضرورى
 ايدى . محمود كاشغرى توركلر آراسنده ، دميرى كوستردرك : « بوكوك كيرسون قيزيل
 چيقسون » ديه بحث ايديلوب « آندا » ايجيلديكى سويليور؛ بوتقدیرجه دميرك اولوم الهى ، المهسى
 ظن ايديله ييلير ، سلطان عبدالحميد زماننده ايكي مشيرك قلیج آتلامق صورتيله صداقت
 يمینی ايديشلری ، بابامكده بر كون آوده يره براقمش اولديغى تفسكى اوزرندن آتلاديغ
 ايجون نى تكدير ايديشى بومعدنه حرمتيزك ياشامقده حاد اولديغنه دلالت ايدر .

كونش كمله سنك اسكى شكلی قوياش در ، بوكله قود ، قون كوكندن كليركه قور ،
 كوز كملرینك دلالتيله محرق ، صیجاق ديمك اولور . كونشك عظمت واحتشامى ،
 فائده لرى بر چوق ملتزجه معبود طانما-نه سبب اولديغى كې توركلرجه ده اووجه ايله
 تاليه ايدلمشدر . كونشه قارشى ايشه مهنك بزجه حالا قباحث ، كناه صاييلمهسى او-اسكى
 دورك خاطره سيدر .

اود يعنى آتشك وكوكده اونك تمثالى اولان ييلديرمك اله اوليشى ده حالا آتش
 پرسترك وجوديله ضرورى كوريلير .

اللهك لعنته و غضبه قيرغاق ، يازيق (كناه) ، (آند) يمين ديمك ايدى .

ملى روايته كوره تورك حكمدارلرى قغن (قاغان - خان) عنوانى آليرلردى ، حقى
 مشهور اوغوز آتا بيله خان لقبى ايله آگيلير .

بوخصوصده يكانه مرجع اولان چين تاريخلرى خان عنواننك نسبة پك يكي ، يعنى هجرتدن
 ايكي عصر اول شايع اولديغى واسكى هيونغ - نولرك حكمدارلرينه تان-ژو ، ويا « چن-
 يو Tchen yu » ديدكلرني قيد ايدرلر . چينلير اوتهدن برى اجنبى كمللرى بوزمق عادتند
 اولدقلرى و هيونغ ديننه دائرده معلومات بولمديغى جهت ، بوكله نك شكل اصليسى شودر
 ديه ادعا ايديله من ! فقط اوتاريخلرده كى بعض قيوداتدن بر درجه يه قدر استكناه ممكن
 اوليور ، شويلاه كه :

چينلير بوتانژو كمله سنك اوكنه ينه هونجه دن تسنغ - لى - قو-تو tseng-li-k-to

صفتنى علاوه ايدرك بو صورتله حصوله كلن تركيبى ايكي صورتله ترجمه ايديلور (۱)
 تسنغ - لى (كوك) ، قو-تو ، تان - ژو (اوغل) ديمك اولوب حاصل معنى كوكك
 اوغلى (ابن السما ، ديمك اوليور ۲) تسنغ - لى كوك ، قو-تو اوغل ، تان - ژو ايزى

وکنیش اولوب ترکیک معناسی ابن السمانک مشابہت عظیمه سی دیمک ایمش! شمیدی برده عاحزانہ نر ترجمہ ایدہ لم: بزجه تسنغ - لی «تانکسو غلوق» در. تانک کلمه سی شمیدی «نک» دیدیکمز کلمه نک الکی شکیدر که معناسی عدیل، معادل در. فقط یوقاریدہ ده ایضاح ایتدیکمز اوزره، تانکسو غلوق هم سماوی وهم ده عجیب و محتشم معنارینه کلمه بیلیر. قو-تو ایسه قوتلوغ، مبارک و مسعود دیمکدر؛ تانرونک ده تنکریدن محرف اولدیغی علم لسانجه قبول ایدیله بیلیر. شو حسابجه طوپدن معناسی: محتشم، مسعود تنکری یعنی سماوی و ابن السمانک اولور. فقط بر عنوان چین فغفورلرینک عنواننک ترجمه سی اولمق احتمالی اولمقله طبیعی ملی دکلدر. ذاتاً مقصود من قبل التاريخ تدقیقاتده بولمق اولدیغنه کوره ایلك حکمدار ویا دها طوغریسی قبيله رئیس لرینک آقا، آغا، آتا، آجا کی برشی اوله جغه شبهه یوقدر.

تورک حکومتلری عموماً پدر شاهی اصولنده اولدیغنه یعنی حکمدارلر ملتی ییمه یوب بالعکس خانی بسلوب کیدردکارینه باقیلیرسه ایلك جماعت رئیس لرینک ابوت معناسنه کان برر عنوانله یاد ایدلمه سی اقتضا ایدہ چکی تسلیم اولنور.

حکمدارلرک او طور دیغی قصبه یه یعنی قرارگاهه «اوردو-اوزد» دنیلیرایدی، جلوس ایتدکلری تختده بود Beud دیرلر ایمش. بونلرک بایراق و خاشه لری آل رنکده ایدی. بزم نوبت دیدیکمز چالغی به توغ دیرلر ایدی که بوده «کوفوردوک» (کفردک) دنیلن قاباریق، شیش معناسنه کان کوس و لرتول، طاول لردن مرکب ایدی. محمود کاشغرینک بوتعرفندن اسکی عثمانیلرده اولدیغی کی قیلدن معمول توغلر چیتارلدیغی و طاووللر دو کولدیکی آکلاشیلیور. طوقوز توغ صاحبی مراتب بشریه نک منتهاسنه ایرمش دیمک ایدی. موکب سلطانی به «یورتوغ» دیورلر.

قاغان حق ولایتی حائز اولمقله برابر تبعه-نه قارشى مشفق داورانمق مجبوریتنده ایدی. حکومت ایشلری «کنشکاشی» = مشورت «ایله اداره اولنور ایدی! «کول تکین» کتابه سنده حکمدارک کینکشورمک مجبوریتنده اولدیغی تصریح اولنیور.

مملکت اونک قول (ساغ قول)، صول قول ديه ایکی به آریله رق بونلرک اداره سی ییغو (یفغو) (عرب تلفظجه جیغویه) شاد عنوانلی یرنسلره تودیغ ایدیلیور، مملکتک حدودلرینه «اویج» تعبر اولنور. مملکت او جلرده مدافعه ایدیله، اورادن تعرضه کچیلیرایدی. ییغو

وشاددن صوکره «تیکین، تیکین» [۱] عنوانی آلان پرنسیر کلیر . بونلردن صوکرده «اوکا» رتبه‌سی واردر . فدا اولمش معناسنه کان «یولوغ» پرنس-لره ویریلن بر عنواندر . [۲] خاندن بر درجه آشاغی وزیر مقامنده اولان کیمسه‌یه «یوغروش» عنوانی ویریلیر ودرجه‌سی ییغودن یوقاری اعتبار ایدیلیر ایدی . بوذاته حادثات جویهدن تحفظ ایچون قره ایپکدن برقه (شمسیه) ویریلیر ایدی .

حکمدارک نامه‌سنه «یارلیغ» دیرلر ایدی . بو کله قارلوق تورکجه‌سی در . اوغوزلره مجهول ایکن عثمانیلره ایراندن (یرلیغ) شکلنده انتقال ایتمشدر . «آچه» دیدیکمز سکه‌یه اورخون کتابهلرنده «آغین» قارلوق تورککاری «یارمق» دیورلر . آغین «آق» ، یارمق «بارلاق» دیمکدر .

ایلچیلره یلافر ، یلاوج دنیلدیکی حالده اسلامیتک تأثیریه یالاووج «رسول‌الله» مقامنده قوللانلشدر . حکمدار بعضاً متنفذ کیمسه‌لرده «خان» عنوانی ویریر ایدی . اساساً خلق معناسنه اولان «ایل» صوکرده ذکر مکین اراده مکان علاقه‌سیله مملکت معناسنه کلشدر . ایلده ساکن اولان خلق ایسه عمومیتله بوتون یعنی مجموع دیمک اولان بوذون - بودون = ملت «دیه یاد ایدیلیر وشویله‌جه صنفلره آیریلیر ایدی : حکمدار وراثتیه ، زادکان صنفی تشکیل ایدن بکدر ، جنک میداننده اون آلمش آلبلر، «آقا» دنیان اولولر ، بک عنوانی حائر اولان بو یروق یعنی ضابطلر ، عسکر صنفلرینی محافظه‌یه مأمور چقش (چاوش) لر ممتاز صنفی تشکیل ایدرلر ایدی .

امتیازلی صنفک بریسی ده علما و حکما ایدی که بونلردن عالم و حکیمه «بوکو بیلکا» = ساحر عالم ، بونلرک حاذقلربنده ده ، یوروک آته بکزه دیله‌رک «یوکروک بیلکا» دیرلریدی . شو «یوکروک» صنفک «اوک» کوکندن کله‌سی ، یعنی ایلری و عاقل حکیم معناسی افاده ایتیه‌سی ده ممکندر .

علمایه ویریلن عنوانلرک بویله ایکی اولیشینک سببی بوکو بیلکالرک طلسم ، سحر کی شیلرله اوغراشدقلربینه دیکرلربینک عادتاً علم متوغللری اولدقلربینه حکم ایدیلیر .

[۱] تکیین اصلنده قول ، بنده دیمک ایکن پرنسیر بابالربینه حرمتله کندیلرینی بویله‌جه تلقیب ایتشلردر . «یولسکو» ده اسطوره دیمکدر .

[۲] یولوق آرسلان آدینک معناسی بویله‌جه آکلاشیلیور «یولک آرسلان» ایسه مطروش آرسلان دیمکدر .

بو حکمیزی تأیید ایچون ده قاغانلره اوکجه بیلکا، صوکره آلب عنوانی ویرمه لری وحتی عامده کوله مشابه معناسنه اوله رق «کول تکین» امیرمتبحر، دیه آکمه لرینی سویلیه بیلیرز . خاندان دن اولیان عالمره «کول ارکن» کول کی ایریکمش، بیریکمش، متبحر عنوانی ویریورلر .

تورکلر مدنیقده ادراک ایتشلر، فقط بونی عربلر کی شهرده اوطورمق صورتنده تلقی ایتیمیرک «آییغ» دیه توصیف ایتشلردر . بوکله حالا قوللانیدیغمز آییلمقدندرکه عقلی باشنه کلن، نوره ایریشن دیمکدر. ادراکه (آنک) (آکلامق و آگیرن بوندن)، خیروشری تمیز ایدیشه اوس (عقل)، رشده «اوک»، فطانت «اوقوش» دیمشلردرکه بونلرد. فکر فلسفینک وجودینه دلت ایدرلر .

شوصایدیغمز انسان صنفلرندن صوکره تارانچی (ا کینجیلر)، قاره قاصوق (عوام) کلیر ایدی . دها صوکره کوک (جاریه)، قول وسائره کلیر .

تورک بودونی (ملتی) اولوش، اوغوش (عشیرت)، بوی دیه پارچه لره ایریلیر ایدی . اوردوده بولنان عسکرلر، صوکی آفدقلری ویاخود صوی صاییلدقلری ایچون سرف Souv آدینی آلیرلردی . صف عسکرلرینه چریک (چری) دیرلر ایدی . بوراددکی «چر» قارشى دیمکدر. عسکرلر تولوم (سلاح) یاخود یراق قوللانیرلرایدی: تولوملر اوق، قلیج، سوکوک: سونکو [۱] بیچاک (بیچاق) کی تعرض آلتلرندن عبارت اولوب تدافعی یاراقلری ده قلقلان، وجودی حفظ ایدن (توره قلقلان کوبا یاروق)، (درع یعنی دمیر زره)، سای یاریق (جوشن) ایدی .

تورک اویونلری ده عسکرلکه متعلق ایدی . ایشته از جمله قارغی اویوننده غالب کلنه «تانکون» دیدکاری برقوماش ویریلیر ایدی، بونی قازانانلر حربلرینی بونکله سوسلرلرایدی . محاربه یاقیندن سوکوشمک (سونکی ایه بربرینی دلمک)، اوروش، صولت صورتیه طوقوش، اوپلایو ذمک یعنی هوپلایه رق آتله مصادمه ایتیش یعنی ایتمه صورتیه مدافعه، اوروش اورمه، توقوش دوقونمه شکللرنده جریان ایدر ایدی .

اوردونک اوکنده «یردک» دنیان پیدشار بولنور، کیجه لری آقین ایدیلیر، اولاق

[۱] سونکو کمیک معناسنه اولان سوکک اصلنددر، وقتیه سلاح مقامنده قول ویاچاق

کمیک قوللانیلیر ایش لسانمزدده سوکک و سوکوش یعنی کمیکلی ات بوندندر . شو حسابجه «سونکی» حجر دورندن بیله اول قوللانیلان برحرب آلتی اولیور .

قوللانمقله ویا تیل (دیل) آلمقله دوشماندن خبر آلنور ایدی . امنیت خدمق (ایم) یعنی پارولا ایله تأمین ایدینیر محاربه اکثریا آتلی ایله اجرا اولنور ، آتی اولمیا نه ملک «توفر اغ» ، یعنی جنک بیتد کدن صوکره اعاده ایدمک اوزره ، آت ویریر ایدی قورغان یعنی قلعه تورکلرجه معلوم اولوب حربه حاضر قلعه سورینه « اوکک » استحقاقمه « اورا » [۱] دیرلر ایدی . جزو نامی « تومن » درکه اون بیک نفرلک بر قوتدر . بو حالا تورک حکومتلرنده معتبردر . حربده تسلیم اولنان دوشمانه « دخیل » معناسنه « ایچکین » دیرلر ، حیاتی تأمین ایدرلردی . حربده اسیر ایدیلن ارککلر قول ، قادینلر کوک ویا قیرناق آدینی آلیر ، بونلر صاحب لرینه هر ییل « بیرت » یعنی برویرکی تقدیم ایدرلر ایدی . عسکرک ارزاق واسامیسی « آی بتیکی » دینیلن شهریه دفترلرنده مقید ایدی .

تورکک قانونی « توزوک » درکه توز = دوز کو کندن در ، بر ایلی توزتمک اوراده آسایشی تأمین ایتمک توره حکمنی اجرا ایتدیرمک دیمک ایدی . عرفه رینه بو کو کدن « توره » دیرلر . تورک توره لرینی کنديسنه مال ایدن جنکیز توزوک یرینه ینه اومعنايه کلن « یاس » کو کندن « یاسا » کلمه سنی اقامه ایتمش ایسه ده تیمور ینه « توزوکات » دیمشد . عدالته « توز » آسایشه « باز » دیرلر ایدی .

قاغانک معیتده تمغاچی (توقیعی) [۲] ، تورخان (نورخان = محتسب) ، « المغا » تورک کاتبی بولنور ایدی . بو کاتبک قوللانديفی قلم اوره که یایمغه یاریان « وج » دینیلن بر آغاجدن آجیلیر ایدی . حقه سی ده اوکوز بوینوزندن یاپیلمش « شووتوتوک » ایدی . برنوع حقه ده یازمق معناسنه کلن بیتمک دن مشتق « بیتیکو » ایدی . بیتیک یازی ، دفتر ، فرمان معنالرینه قوللانیلور ایدی . کاغده یاپورغاو (یاپراق) ، حرف و هجیه اژژوک ، نقطه یه چکیک ، یازی لوحه سنه (یارتو) ، حک ایتمک توقیمق در . فصیح لسانه « یوروق تیل » ، وزن وعرضه « کوک » دیرلر ایدی .

قاغانک حریمی « قاتون ، خاون » ديه آکیلور . بو کلمه « قات ، قاز » کوکلرندن اوله بیلیر ؛ « قات » ارتفاع ودرجه معناسنه کلدیکی کبی « قاز » ده کی (ذ) ک (د) و صوکره (ت) یه قلبی ایله قاتیلماق ، قاینامق دیمک ده اوله بیلیر . برقات یمش دیمکدر شیو حالده خاتونک معناسی عائله یه قاتیلماش ویا یوکسک مرتبه لی ویا خود ثمر دار اولور که هراوچی

[۱] اورخان بوندندر .

[۲] اوغوزلر بومقامده توغرا کلمه سنی قوللانديقلرینی محمود کاشفری سویلیور .

اعتبار د دلالت ایلر . دیلمزده کی قاین آنا ، قاین بابا ، قاین کله سی هپ « قذین » دن در .
یعنی عالمه ایله قاین شمش کیمسه دیمکدر .

کول تکین آناسنی « اوما ی تک = هاک ی » [۱] دیه توصیف ایدیور . قادینلر حکومته
اشترک ایتدکلی کی مستقل حکومت ایدنلری ده واردر . قادینلره خانم ، بیکم کی
عنوانلر ویرلمه سی ده جمعیتده موقعلرینک یوجه لیکنی کوسترییور . خاتونلری آلتون اوزوک
یعنی وجهه النفس ، [۲] اردنی اوزوک = دریتیم ، صاف بدنلی دیه توصیف ایدرلرایدی .
تورک کرده قاجق یوقدر ، حالا آنا طولیمزده کی قبیله لر آراسنده ده تستر تعمم ایده ممشدر .
تورک کرده اصالتیه حرمت ایده بیلیر ایدی کوبک صاییلیر : اصل کیمسه لره « توبلوك ،
بولدوزلوغ » اصللی فرعلی دینیر ایدی .

قادینلر قوجه لرینه اولرنده (باک = بک) دیرلر ایدی . کبار قادینلره « ایشلار
یعنی دیرلرایدی که پارلاق رفیقه دیمکدر ؛ بونلره « اوخشاغو » ده دینیر ایدی که اوخشاغنه
لایق ، نالی دیمک اوله جق .

تورکلر برهیئت عسکریه شکلنده یاشادقلری ایچون هراییکی جنسک کنجنه ، دینجنه
اعتبار ایدر « قارغ = قاری » دینیان اختیارلره بک اهمیت ویرمزلردی ، بالخاصه
قادینک اختیاری رغبت کوردمدیکندندز که معناسنی بیلمدکلی حالده قادینلر مز
« قاری » سوزینه قیزارلر . حرب و ضربده ، اداره ایشلرلرنده تجربه کورمش ، صقال
آغارتمش « آق صقاللر » مرغوب ایدی . جنس لطیف عمومیتله « تیشوک = دیشی »
دیه ان ارککلردن تفریق ایدیلیر ، عموم قادینلره « اوراغوت » دینیلیر ایدی که بزم « آورات
آورات » سوزمز بوندندر ، عورتدن دکلددر .

ایکینجی زوجه نک ادی ، قونچیوغ ، قونجه ، غنچه ایدی که محترم مسافر یعنی هم نشین
دیمک اوله جق ، یکی کلدیکی زمان بوکا کلکون = کلین دیرلردی که بزم کلینک اصلی بودر .
قادینلر ناصیه لرنده کی صاحبی کسر و بوکا « کسمه » دیرلردی ، آرقه لرنده کی صاحبی ده
اوزادیر ، اوردر « اورمه » دیرلردی ، تارغاق = تراق ایله تارانیرلردی . تپه کچه دن
یاییلوب چامورله تحکیم ایدیلن اقامتگاهلری یازم (یامق ویامق دن) بساط ایله اورتوب

[۱] اوما ی ، اومود ، اومما کله لرندن مشتقد . اومود الهی اولماسی بزم اومماجی سوزنده

حالا بر پری معناسی مجلددر . فارسی یه ها شکلنده کی در !

[۲] محمود کاشفیری نقیه دیورسه ده وجهه ده مناسبدر .

سوسلرایدی . «اوج» دینلن قلم آغاچندن معمول ایک ایله یوک وپاموق ایپلک اکیریرلر، بوز (بز) طوقورلر، عائله لباسی دیکرلر، بونلرک قاباسنی آلمق ایچون دیمردن «اوتوک» = اوتو، قوللانیرلر ایدی . یوزلرینه (ابکک) یعنی آلاق سوررلر ایدی . «دوکون» دیدیکمز وسمه ده معروف ایدی . تورکلر ده تعدد زوجات جاری ایدی، حق باباسنک قرداشنک حرملرینی آلمق ضروری ایدی . عائله ارکانندن هر بریسنک برر آدی وار ایدی که آراده کی رابطه نك قوتنه دلالت ایدر آچوم آیاو = آباده اجدادم دیمکدر . چوجقلره عمومیتله اوغل، اوغلان دینیلیر که مخلوق دیمکدر، دیشلری قیز اوغلان دیه ارککدن آیرد ایدیلیر . قونجیوغ و قومالردن اولان چوجقلره اوغلان دیرلر ایدی که جنیکیزیلر بونی شهزاده مقامنده قوللانیرلر ایدی .

آناسی خاتون باباسی سوجه دن اولان چوجغه «اینال»، یالکیز آنانک چوجغه اوکی، آناسزه اوکسوز دیرلر ایدی (اوک، انا دیمکدر) . ارکک چوجغه «اوری» دیرلردی .

قوجه نك کوچك قرداشی اینی بویوکی ایچی یاخود ایکا، قازینک کوچک همشیره سی بالدر، بویوکی «اکا» بویوک قیز قرداشک قوجه سی «یازنا، آنانک قیز قرداشی کوکو یاخود دای نك مؤثی اولان تیزه (دایزا) دیرلر ایدی .

قیز نادر، قیت و بهالی و محروور معنالرینه کوره بونلرک بر موقع محترمنده بولندقلرینه حکم ایدیلیر . اوقیزی «مخدره البیت» نیجکا قیز «باکر» دیمک ایدی . ارکک چوجغه «اوری» دییورلر . کول تکین کتابه سنده قیزلره «سیلیک» صفی ویریلیور که پا کیزه و عمیغه دیمکدر . آرقوچی اوله بیلیر ایدی . کلین اولان قیزلره ساپ [۱] یعنی جهز ویریلیور باشارینه «دیدیم» دیدکاری تاج کیدیریلیور، بویونونه آلتوندن معمول اینجو و جواهرله مزین «بوغماق» دینلن کردنلک طاقیلیور . «کیدوت» = کیتوت «دیه لباس کیدیریلیور، ایچون «دیدرک» دینیلن بر لباس قونور، اقرباسی طرفندن کنديسنه البسه نوغندن و سائرمدن «یوغوش» دیه هدیه لر ویریلیور، یاننه ایکیت (ایکنجی) دیدکلری بر جهز خلائینی قاتیلیور ایدی . «کوزا کو» یعنی یانمش دیمک اولان داماد، کلین کلدیکی زمان

[۱] اورخون کتابه سنده بؤکله بیان واعلان معناسنه، لغات دیوان التکرده جهاز معناسنه یازلمشدر . جمله سی، شهرت، اثر، خبر دیمکدر آتالر سوزی معناسنه اولان ساف ایله حالاقوالان دیغمز صالیق (صاولق) بوندندر .

قوشار اینمه سنه یاردیم ایچون بر « قایاق » یعنی دایانه جق متکا اولمق اوزره بر جاریه هدیه ایدرایدی. صوکره « کوون » یعنی ولیمه اولورایدی. چوجق دوغدیغی زمان تیلکمی دوغدی ازو بوریمی = تیلکمی دوغدی یوقسه قورتمی دیه صورارلرایدی. تیلکیدن مقصدمتحلق نازلی قیز، قورتدن ده مراد جسور ارکک در. اولی قادینه کيسما فقط بکارینه «اوغلاغوقانون» دیرلر کبار چوجقلرک ناصیه لرینه « بوت » دینیلن بویوک و قیمتلی فیروزه لر آصیلیورایدی. کوه کیلک تابعیت و محکومیت دالات ایدر، داماد ایدندیکنی حکایه ایدن کول تکین کتاباسنده « آلی یرتیم = آلی ویردم » دنیلمه سی بوکا دالات ایدر. بر حکمدارک دیگر حکمداردن قیز ایستمه سی تابعی تابغاچانی قبول دیمک ایدی، تورک خاقانلردن بویله جه چینه مراجعت ایدنلر چوق ایدی. بر حکمداره قیزی آلمیه اجبار ایسه متبوعنی تصدیق ایتدیرمک دیمک ایدی.

جاریه لره کوه، قردواش قیزنان دنیلمه سی البسه لرینک رنگسندن ناشی اولملی. عشرت مجمعه و بابا اوبنه «تورکون» دیرلر ایدی.

خلق کندینه تعلق ایدن ایشلره دائر قونوشمق ایچون درنک قورار ایدی. حکمدار بوتون خلقلک اشتراکله «سیغیر» [۱] دینیلن وابتدا بر ماهیت دینییه یی حائزایکن صوکره لری بر تعلیم عسکری شکلنه قونان سورکون آوی ایله اکلندیکنی محمود کاشغرینک شعر، رجز، قصیده دیه تعریف ایلدیکنی قوشمه لر سویلرلر، یراغو (مغنی) لر ایرلار، کوه (لحن) ایدرلر؛ شمیدیکنی بکشتاشیلر چالدقلری بوزوق کبی قوبوز [۲] چالارلر. محمود کاشغری تورک سازلری ایچنده بر بسط وعود انواعندن برده «بوجی قوبوز» دن بحث ایدیور. قوبوزه ویریلن شو «بوجی» صفی بویو کبی مؤثر بر سس چیقاردیغنه، عادتاً طلسملی کبی تلقی اولندیغنه دالات ایدیور. تورکلر «سبزغو» دیه بر دودک ایله ایله تومروک دینیلن بر نوع دف، چالارلر ایدی.

حالا ادبیاتمزه قوللانیدیغمز آیاق، آیاغ، ساغر. اوکوز بویوزندن یاپیلان قالتوق ایله قیصرق سودندن قیز، کوشک (بر نوع شراب)، سوجوک = سوجی (طاتلی شراب، شیر)، چاغر (ساغر بوندن اولملی؟) دیدکلری شراب، بوروشقو دیدیکمز نوعندن اولماسی ملحوظ اولان «بور»، بیشغ سوجوک (بیشمش شراب Vin chaud)، صوغوق

[۱] کوپرلی زاده م. فوآدک تورک ادبیاتی تاریخنده بوباید مههم معلومات وار.

[۲] بوزوق قوبوزک محرفی اولمسی پک محتملدر.

يوزلو شراب ، بوغداي و آره نك تخمرندن حاصل اولوب « بوكنى » دنيان بيرا ، زردالو
عصاره سندن اوخاق دنيان برنوع مشروب جفشنيك چاغيرديدكاري اكشي شراب ايچرلر ،
اسروك (سرخوش ، دلي) اولورلرايدى . شراب « نيتيم » ديدكاري تولوملرده صاقلانور ،
شراب صانانده « تيمجي » ديديلرايدى . سفره كيدلديكي زمان قالانلردن آريليركن قدح
دوقوشديرلق صورتيله ناولور ، عشرت مجلسنده اوچر ايچمكه « اوتوز » دنيلاورايدى .
شرابك مصفى اولماسنه دقت ايديلير « سريم » ديلنن ايپك سوزكيدن كچريلير ايدى .
اوتماق = بوتماق ايچونده قومار اوينانور وقت كچريلير ايدى .

اكابر ضياقتلرنده بولنانلره « بچيش » ديدكاري ديبا پارچه سي « بلاك » هديه ايديلير ايدى .
توركلك ايلك او كجه حيوان دريسندن لباس كيدكاري حيوانك و كنديلرينك
صيرتلرندكى لباسه عيني آدى ويرمه لرندن آكلاشيلور ، فقط صوكره لرى سوس وزينت
معناسنه كان و مملكتلرندهر تورليسندن اك مقبوللرى بولنان كورك لر ، باشلرني بورويوب
اورتدكاري بوركلره ، چيندن آلدقلى تورلو ايپك قوماشلره ، كنديلرينك طوقودقلى
بزلره بزدنكاري كوريلور .

بداوتدن حضارته چيقان توركلر « تام » ديدكاري ديوار ياپمغه ، « كند » قند - بالق
(پارلاق) و شار آدينى ويردكاري كويلر و شهرلر وجوده كتيرمكه اويلهرك كيديان مملجا
ديمك اولان اولر ، دارالمغه ، بارلمغه مخصوص بارق (معبد) لر وجوده كتيرديلر .

شو صورتله بداوتدن مدنيتيه انتقال ايدن توركلر كمند (كمى) ، قيق (قاييق)
وقازيماق دن مشتق اولان يكمپاره اويمه « قازيق » قاييق ، قاپچاقلرك (اوچاق) ديدكاري
چفته جناحلى كمپلر وجوده كتيرمشلر ، آرقش (كروان) لر چيقارمشلردر . تجارت ،
زراعت ، معدنيچليك ، بالخاصه دميرچيلك ، قويوم (دو كوم) جيلك كچي صنعتلره سولوك
ايتمشلردر [۱] . بوزقيرلردن چيقان بو توركلر تارانچيلكه (اكينجيلكه) قويولمشلر .
سابانه صاريلمشلردر . اكينجيلكه اك برنجي عامل صو تقسيماتى اولديغنى آكلامشلر ،
سيحون و جيحون آراسنى مزوپوتاميا حاله كتيرمشلردر . بونى تاريخ و سياحتنامه لر
يك اعلا خبر ويرديكي كچي تورك ديلنده موجود سابان ، تارانچي توقوم (تخم) ، آرق

[۱] قويماق : Kouïmak قوزماق دن اريمك ، بوندن قويوم « دو كوم » مشتقدر . شو حاله

قويومجي دو كومجي ديمك اولور . پوتهده كويدا دينوركه بوده « كويماك » در .

وبالخاصه محمود کاشغری نیک « عربف القرية وموزع المياه ، ديه ترجمه ایلدیکی تذون (توزون = توپون) سوزی ده اثبات ایدر .

حیوان یتشدر مکده ، قوللانمقده تورکلر قدرهیچ برملت ایلری کیده ممشدر ؛ بو طبیعی محیطک ایجابیدر . حیوانک هر صفحه سنده یانندن آیرمدینی آنک ، اوکوزک ، دوهنک ، قویونک هر یاشنه ، هر حاله کوره آدلری اولدینی کی اختلاطلرندن قاطر ، وحشی آغیر ایله اهلی قیصر اقدن حاصل اولان غایت چابوق یوروشلی (آرقون) یتشدر یلیر ایدی . بو حیوانلرک دریسی اروک (آری دن) یعنی دباغت ایدیلیر ، ادیک ، سوقمان ، چدیک کی آیاق قابلری طولوملرندن ناغار و ناغار جق یاپیلیر ایدی . حرب میدانلرنده ایشه یارایان آتلیک آدلری آلپلر کی کتابه لره قید ایدیلیر ایدی .

محمود کاشغری تورکلرده کونلرک آدی اولمدیغنی سویلیور . کونلره مخصوص عربک و یونانک ده آدلری یوقدر بو ایکی دیله هر کونه برر رقم آدی ویریلیور ، تورکلرده هفته یرینه بر آیک کونلرینی صیره لارلر ایدی . واسع بوزقیرلرده عصرلرجه طولاشان تورکلر آنور و بابلیلر کی هیئتله مشغول اوله جقلرنده شبهه یوقدر . ایشته یتیکان (نبات نعلش) ، ارن توز (مشتری) ، قراقوش (میزان) اولنکر (ثریا) ، باقر سوقوم (مریخ) ، تمر قازیق (قطب ییلدیزی) کی آد طاقیشلرندن بللیدر . قوتادغوبیلیک ناظمی ده (حوت) ی بالق ، (حمل) ی قوزی ، الخ ديه ترجمه ایدرک لسانک فصل ترقی ایتدیر یله بیله جکنی یرزه کوسترمک ایسته مشدر .

قاری (قاریش) ، جیغ (ایکی ثلث زراع مقدار) آرشون ، یغاج (آغاج) یعنی بر فرسخ مسافه یه دلالت ایدن طول اولچیلری وار ایدی .

ایکله مک مصدرینک کوکی اولان (ایک - میک) خسته لق دیمکدر ، وجوده عارض اولان راحتسز لقلر آغری ، صیزی ، سانجی ، ایسیق (حرارت) کی سوزلرله افاده اولنور . آتاساخون طرفندن اوت (علاج) یاقیغ (یاقی) ، ایم (علاج) ، اوغوت دینیلن بوغدا ی شرابی ، آکیت دیدکلری طلا ، قرن آغریسی ایچون اکیر اوتی ، ایبروک دیدکلری ایران و سود مخلوطی مسهل قوللانیلور ایدی . آغو = زهره قارشی (اورو مدای) یعنی پانزهرلری وار ایدی . کوز طبیبلرینه اوتاجی دیرلر ایدی .

تورکلر بر طاقم معنوی خسته لقلره ، کوزدکمه یه جنلر ، طرفندن توتوغ (طر توله) یه

اینانیرلر، قاملره، آرباقچیلره (خرپه جی افسونجی) اینانیرلردی. جن چارمه سنه «قورج» دیرلر ایدی.

طلسمه Bouv، سحره یافی، سحر بازه بایقچی دیرلر بزساحره کوزباجی دیورز، دوغریسی بایجی در. (رؤیاه اینانیرلر، ایش یورارلرایدی. (یانک) دیدکاری برشیطانلری وارابدی که بزم یا کیلمق بلکه بوندندر. نذروتقرب ایچون اصنامه برعیتردنخ ایدیلیرایدی. یاران دیه کوردک کمیکی فالنه باقیلیردی. بو طرز تفأل چوق زمان دوام ایتمش، بویوزدن اوله جق سؤاستعمالک اوکئی آلمق ایچون حالا آنا طولیده کوردک کمیکلرینی قیرمق قصابلرجه عادت اولمشدر.

لهجه لره کوره یت، ایدا، جد، جدا دیه مشهور بریشیم طاشی واردرکه خزینه لردم حفظ ایدلدیکئی تاریخلر یازارلر؛ بو طاشک یا غمور یا غدیردیغنی خبرویرلر. محمود کاشغری قوی برمسلمان اولدیغنی حالد یازین بو طاش اعانه سیله قاریاغدیرلدیغنی، آتش سوندردلدیکئی کوردیکئی سویلیور.

حرب اولنه جق کونک کیجه سنده هر ایکی طرف جنلری آراسنده حرب ایدلدیکئی غالب طرفنک عسکری ایرته سی کون غلبه ایده جکئی اعتقاد ایدلدیکئی بویله قارشولاشمش ایکی طرف اوردوسی افرادی، چادرلرده یاتیریلدق کیجه محاربه سنی کوسترمزلر ایش، بو پرلره «جفی» دیورلر.

یینلممک، آتندن، سوندندن استفاده اولنماق اوزره صاحبی طرفندن صالیویریلن حیوانه «ایذیق» دیرلر ایدی که نام Totême مقابیلدر.

تورک قبیله لرینک داوارلرینه علامت اوله رق بردامغه اوریلورایدی که اونغون دینیلن بودامغه لر فرانسزجه نک تام blaron مقابلی در. قایی عشیرتنک اونغونی ۱۷۱ ایدی.

هر ییل بر کره خلق آراسنده ظهور ایدن اخخوکه یه «کوک» دیرلر؛ سوینجلی مراسم کونلرینه باذرام (بایرام) دیرلر ایدی که آسایش معناسنه کلن «باز»، نقش وزینت اولان شی «بدز» ده بوندندر. یوقاریده اولمک کله سنک نرهدن کلدیکی حقنده کی ملاحظه منری عرض ایش ایدک. بوصول حالت بو کله دن باشقه کرکک بولماق، اوچاق، اوچه بارمق مصدرلریله ده ادا اولنیور. «کرکک» لزوم معناسنه اولان (کرک) ک اسکی شکلی در، بوندن بوکله اجلیه اولمک دیمک اوله جفی آ کلاشیلیور. اوچق، اوچه بارمق ایسه جنته کیتمک دیمکدرکه بویله اولنلره مرحوم معناسنه «یارلیغ» دیورلر اوغوزلر موته یاس دیرلر.

برده « اولمك » معناسنه كونی قورومق واردركه بیلدیکمزه کوره بریجك تحقیرسوزیدر .
تورکجه ده بوکون آغیزه آلینمەسی معیباتدن اولان کله لرك هپسی اك نزیه بر لسان
محصولی اولدیغی کی موتایی تحقیر ایچون ده بواصیل دیلده تك کله موجود دکلدر .

تورکجه ده « تین » نفس دیمکدرکه دیکلنمك بوندندر . « اوز » اصل بدن اولوب « اوزقونوق » ده
روحدر . تورککر بوبدن مسافرینك بقاسنه قائل ایدیلر : بوندن طولایی موتانك ارقه سندن
یوزلرینی چیزمك ، ماتم ایلک ، آغیتچی سیغیتچی لر بولتمق ، جنازه مراسمنه ریاست ایچون
معتبر بر ذاتی « بالبال » نصب ایتمك عادت ایدی [۱]

جنازه اولكك (یعنی تابوت) ه قونیلور ، قد وقات معناسندن آلنان ومزار معناسنه
کلن سین ، یر جو ، قره اورنه قونیلور ایدی . بونلردن یرجو یارلاق قره اورنه سیاه
مقام دیمکدر .

مزاره قونولقدن صوکره امرانکیکیلرک اوزرینه « اورتك » دیدکلری برقاش اورتیلور ،
صوکره فقرايه داغیدیلور ایدی . جنازه مراسمنك ختامنده « باسان » دیه بر ضیافت
ویریلیر ایدی . « باسان ده » « جاسی » کوکندندر ، معناسی کدری باصدیرمق دیمك اوله جق .
روحك بقاسنه دلیل اولمق اوزره کناهه « یازیق » ، باشقه سی یوزندن آلنان کناهه ده
« یوزوغ » دیلدیکنی ، ثواب ایچون صوتوزیغنه مخصوص (مویان) یعنی پیکار و چشمه لر
یاپلدیغنی ده علاوه ایده لم . بوده صویك قدسیته آیریجه بر دلیلدیر .

بقای روحك دلیللرندن بریسی ده جنت وجهنمه اعتقاد اولتمقدیر . تورککر جنته اوچاق
دیورلر ایدی که بوندن اییلرک یوقاریلره ، کوکه چیققدقلربنه ، جهنم معناسته کلن « تاموق » ك
« تام » کوکی بنا و تاماق ، داماق کله سندن اولدیغی کی قاپالی بر یره دلالت ایتمکده
اولدیغندن دارجیمك یرده ، قاپالی و ظلمانی اوله رق تخیل ایدلیکی آ کلاشیلور .

ایشته تورک دیلی اعانه سیله ، بر تجربه اولمق اوزره تورکلاکك قبل التاریخی حالتی بو قدر
تدقیق ایده بیلدك شویله بویله زمانمزدن یکرمی عصر اوله عائد ساف = ساولریتی وبوندن
چیقاریله بیله جك احکامی ایسه « ساو » دیه یازدیغمز اثرده کوسترديک .

بز بواشی بو قدره قدر کتیره بیلدك ، تعمیق وتدقیق آرتدقچه دهها بر چوق حقیقتلر
حقیقه جق ، بلکه شو فرضیه لر مزك چوغنی ییقيله جقدر .

تورک لهجه لری وقوملری حقنده الك اسکی مأخذ من محمود کاشغرینک « دیوان لغات
الترک » آدی اثریدر . بونده خالص تورکجه قونوشان قوملر شونلردر : قرقز ، قفجاق
اغز ، یغما ، جکل ، اغراق ، جرق .

محمود کاشغری جروق لرك آزلغنی خبر ویریور دیگر صایدقلرندن قرقز ، قفجاق ،
اوغولر معلومز اولوب یاغما ، جکل ، ایفراق زمان کچهرک یا باشقه بر آد آلمش ویاخود
دیگر قبیله لره قاریشمشدر .

باشقرت ، یاماك لهجه لری تورکجه یه ، یعنی شرق تورکجه سنه ، یاقیندر .

بولغار ، سوار ، بجزك محذوف الاطرافدر دییورکه بونلرکده اوغوزجه یه یاقینلغنی حکم
ایدیله بیلیر . چونکه براز آشاییده تورک دیلرینک الك خفیفی اوغوزجه واک آغیری یاغما وتوخسی
یعنی بزجه شرق تورکجه سی اولدیغنی سویلور . قای ، یاباقو ، تاتار ، بسمل لرك ایکی دیلی
اولدیغنی ده خبر ویریور . شو صوکره کیلردن اک معروف ودقته شایان اولانی شبهه سز تاتاردر .
محمود کاشغری اثرینی ۴۶۶ ده یازمش ، اورخون کتابلری ایسه تقریباً ۱۲۲ تاریخ
هجریسنده دیکلمشدر ، اوراده ده تاتارلردن قرقزلردن بحث اولئیور . شو حسابجه اصلاً
تورک اولمیان تاتارلر اولدجه اسکی بر زماندنبرو تورکلر آراسنده قالمش ، عصرلرجه آدینی
محافظه ایتمش ، صوکره جنکیز استیلاسی زماننده جوجی اوردوسنک ایلریسنده آتلی
اوله رق کشف و آقین خدمتند بولنه رق اصلاً اوغوزلردن اولان وفقط اوراده خوزارم ،
باشقرت ، قاپچاقلرله ، بولغارلره قاریشمش ، غلبه سندن ، حق فتحندن دولایی حاکمیتی
آلمش ، بوتون اوتورک قبیله لری بر اشدیردک شرق لهجه سیله قونوشور بر تورک ملتی
وجوده کتیرمشدر .

محمود کاشغری اولجه بخارا ایله سمرقند آراسنده بولینورکن بلاساغونه کیدن واساساً
آری نسلنده اولدقلری معلوم اولان سفدلیرک وکذلك طراز ومدينة الیضا اهلنک ایکی

[۱] تورکجه ده یابانجی ، عجمی ، باربار مقابلی اوله رق تات ، تازیک ، سمل = سوملوم کله لری

وارددر . (تاتار) تات ، اردن مشق اولماسی قویاً مظنوندر . تاجیک ، داجیک کله سنی ارمنیلر بزدن
آلوبینه بزم ویرمشلر . بزمه ایلک ایرانه کیردیکمز زمان ایرانیلرجه ده یابانجی کوریلکده اولان (کبر)
کله سنی اولردن آلمش بز اعتقادده بولنمیان کیمه راست کلمشسه ک اوکا ویرمشسز . ایشته بزم
(کاوور) کله سنک اصلی بودر .

سوملم تورکجه بیلمین دیمکدرکه اسلاولرده آلمانلر « نمنسه » یعنی دیاسز دیمشلر . لسانمزمده کی سوکلوم
بوکلوم بوندن اولمادر .

ديپلى اولدقلىرىنى سويليور. شو حادثه بزه توركلرك قوه تمثيله دن محروم اولدقلىرى حقنده كى ادعائىك چوروك ، چوروك دكل عادتاً باطل اولديغنى اثبات ايدر. قرون وسطاده آناطولى به كلن سلجوق توركلرى اونلرك يرينه وارث اولان عثمانيلرده يرلى اهالى يى بك كوزل تمثيل ايتمشلردر ، روملره ، ارمنيلره كندى ديللرينى اونوتدرمشلردر . اكر حكومت وبالخاصه مدرسه لرمز دائماً بونلرى بزدن آيرمغه ساعى اولمسه لردى بونلر مليتلىرى ده ، حتى دينلىرى ده اونودورلر ، تماميله تورك اولورلردى .

هر نه ايسه كرك محمود كاشغرىنك و كركسه ديكر مؤلفلرك تورك قبيله لرى حقنده ويردكلرى معلوماتدن شونتيجه چقييور . توركلر اساساً برملتدر ، صوكره شرقى و غربى ديه سياستاً ايكي حكومته آيرلشلردر . شرق تو ك ايمپراطورلغنىك اساسى ، امراسى ، ضابطلرى ، حتى حكمدار عائله سى اوغوزلردندر . اورخون كتابه لرى لسان نقطه سندن تدقيق ايدليكى زمان اوراده كى لسانك هنوز قاباسى آلمامش ، اصل آنا لسان ايله بك چوق مشابيهت عرض ايتمكده بولنمش اولديغنى كورمكله برابر اساساً شرق توركجه سنه دائر يازيلان محمود كاشغرىنك لغاتى ايله دكل غرب توركجه سى ايله بوكون فهم ايديله بيه جكى شه سزدر . نته كيم اورخون كتابه سنى ، او (بككو طاشنى = آبدى) يى ديكديرن تورك حكمدارى : « تقوز اوغنى بودون كنتو بودنم ارتى = طوقوز اوغوز بو دنى (ملتى) » كندى بودنم ايدى ، ، دييور .

شوحسابجه شرق تورك خانلغنىك انقراضيله ، على الخصوصى اوغوزلرك غالبيتيله اوغوز توركلرينك غربيه ، ماورالنهره ، اورادنده خراسانه قدر ياييلدقلىرى و غرب توركلرى ، اوغوز ، توركمن ديه آكيلدقلىرى كى ، يرلرينه كلن غرب توركلريله صوكره دن بونلره حاكم اولان اوغوزلر ، قرغيزلرده لسانمرك اسكى حالى محافظه ايدمرك شرق توركى عنواننى آلمشلردر . غرب توركلرى اوغوزلر ، يعنى اوغوز سلسله سنده ياد ايديلن يكرمى ايكي ويا يكرمى دورت قبيله ايله قبيجا ، بجنك ، قانكللى و قالاجدن عبارتدر كه بونلر خوارزميلره مناسبتده بولنمشلر ، غربده سلجوقى و بونك انقاضندن متشكل اوراق امارتلر ، آق قويونلى ، قره قويونلى ، آفشار ، قاجار آذربايجان ، قبيجا ، مصر مملوكلىرى وجوده كترمشلردر .

[۲] اورخون كتابه لرى برنجى آبدىنك شمال جهتنده كى دوردنجى سطرنده ، ايكنجى آبدىنك

شرق جهتنك ۲۹ نجى سطرنده .

شرق توركلرى ايسه ايلك خانلرى، غزنولرى، تيموريلرى، آلتون اوردوى، شيبانيلىرى،
جغتايلىرى، اوزبكلىرى و سائرەنى وجودە كىتىرمىشلردر. توركلەكك بوايىكى قىسمىدىن غىرى
اجزايە تفرىقى تماميله ياكلىش و غنىدى برىشى در. اوروپا تورقولو غلىنىك بو حقيقتى بر كون
آكلايوب تسليم ايدە جكلرنده شېهە يوقدر.

نجيب عالم

